

Галина Немченко

ХУДОЖНІЙ СВІТ

НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ

Доробок Наталени Королевої — оригінальне явище в українській літературі. Не українка за походженням, учений-ерудит, доктор археології, знавець восьми мов, зацікавилася й українською. Цьому сприяли життєві обставини. Доля ж Наталени Королевої склалася непросто: народилася 3 березня 1888 року в с. Сан-Педро де Карденья біля м. Бургх у Північній Іспанії, мати-іспанка померла при пологах, батько — польський граф Адріан-Юрій Дунін-Борковський. До п'яти років виховувалася Наталена у бабусі на Волині, по її смерті у французькому монастирі Нотр-Дам де Сіон. В 1904 р. переїздить до Києва, вступає до Інституту шляхетних дівчат. У повісті автобіографічного характеру «Без коріння» (1936) письменниця згадувала, як батько вчив її поважати народ, серед якого живеш. «Особливо ж коли це народ скривджений і поневолений, не вільно ані погорджувати ним, ані бути байдужим до нього та його потреб. Бо лицарський обов'язок і присяга зобов'язують боронити всякого скривдженого й воювати за слабого». Безперечно, Наталена почала писати українські твори й під впливом свого чоловіка — Василя Короліва-Старого. Ставлення до України в неї було романтичним. «Іспанія була і буде завжди моєю батьківщиною! Україна ж є для мене куточком грецької Аркадії — країни Психеї Аркадійни, в якій залишилось, може, більше відгуків Еллади, як у сучасній Греції, на яку різні нееллінські впливи поклали свою патину. Може, я помиляюсь? Що ж — людині властиво помиляться».

Перше оповідання українською мовою «Гріх» («З пам'ятної книжки») було надруковано у віденському українському тижневику «Воля», за підписом Н.Ковалівська-Короліва. У середині 30-40-х років виходять книжки «Во дні они» (1935), повісті «1313» (1935), «Без коріння» (1936), збірки оповідань «Інакший світ» (1936), повісті «Предок» (1937), «Сон тіні» (1938), «Легенди старокиївські» (1942-1943), «Шляхами і стежками життя» (1958), «Що є істина» (напис. в 1939, надруковано в 1961 р.). Залишився незавершеним твір «Золоте серце», що друкувався на початку 30-х років у львівських журналах «Літературно-науковий вісник», «Жіноча доля», «Дзвони».

Особливий інтерес становить цикл «Легенд старокиївських», в яких віддображено давньоукраїнські мотиви. У вступі письменниця зауважує, що не варто шукати в них «строгої» науковості, свої творіння називає квітками, виплеканими садівниками «мрією», «любов'ю».

Написанню циклу передувала довга й копітка робота, вивчення біблійної, античної міфології, легенд старокиївських. Цикл складається з 25 легенд, їх традиційно поділяють на три тематичні пласти: легенди скіфські, легенди княжої Русі, легенди, пов'язані з Києво-Печерським монастирем [2:651]. Дві легенди «Явлена вода», «Хрещеник попа Івана» тематично відрізняються від попередніх і представляють події пізніших часів.

У творах циклу письменниця звертається до відомих легендарних постатей — засновників Києва — трьох братів Кия, Щека, Хорива і їх сестри Либеді, князів Аскольда, Володимира, Михайлика, Ярослава, княгині Ольги, Кирила Кожум'яки. Історичні реалії вдало поєднуються з фольклором, художнім домислом. Спостерігається синкретизм східної й західної культур, розмаїття стилів арабського, візантійського, слов'янського. Вітйовата манера письма відчувається не лише на рівні сюжету, а й в лексиці, тропіці, риторичних фігурах «Легенд старокиївських».

Романтичним серпанком оповита новела «Свангільд-князівна», в якій легенда про заснування Києва (скандинавська версія) переплітається з драматичною історією кохання Свангільд, у

майбутньому князівни Либідь. Письменниця розкриває внутрішній світ героїні, котру так часто бентежить питання: «Чи втече вона від долі?». Щоб відтворити найтонші порухи душі, Н.Королева вдається до промовистих тропів, наприклад: «крижані кайдани стискують серце», «невесела Свангільд», «Свангільд вчуває, як розквітає квіт її серця», «щаслива Свангільд», «серце зірвалось і порожнє покотилось в річні хвилі».

Характерне для манери письменниці часте використання інверсії. Наприклад: «І в радіснім краю, оточена почетом юних дівчат, відданих служебниць, покірливих, слухняних рабинь і рабів, — невесела живе Свангільд-князівна» [1:487]. Або «І палає зорею вранішньою принадне личко Либедь-князівни. І чорними сонцями сиплять проміння очі Путятича [1:488]. «І вірили всі, що коли схоче, стає й сама «воріжка Либедь» білою лебедицею й між її лебедями не впізнає її отой чарівник, що мечем грозить її у димі кадильному та шле закляття з імлі вечорової» [1:487].

Н.Королева звертається й до засобу полісиндетону, часто повторюваного сполучника «і», що надає творові неквапливості, поважності розповіді, наближає його до зразків фольклору.

Рясніє ця легенда, як інші, синонімічними повторами: зірніці-сполохи, вогні-іскри, срібло-злото, гуслі-свірелі, жура-докука, гнів-досада.

Письменниця тонко розуміє жіночу душу. Щоб передати тривогу князівни Анастасії («На Ярославовому дворі») перед близькою розлукою з рідним краєм, вдається до розгорнутих порівнянь: «як вечір імлистий задумана, як підзимок, що скарб золотого листа по вітру розвіяв, сумна сидить під віконцем донька Ярославова — молода Настя князівна» [1:599]. Зустрічаються також паралелізми: «немов не до шлюбу з угорським князем Андрієм стати готова, а у черниця ніби має йти до Свято-Ірининського, нового монастиря, що Інгігерда-Ірина, мати-княгиня, щойно поставила» [1:599].

Наталена Королева глибоко відчуває природу. На це вказують лаконічні, але надзвичайно промовисті пейзажі. «Умитий росою теплий вечір ряботить голосом деркачів, місяць уповні знерухомів над землею, солов'їв заслухавшись» [1:524]. «Під молочно-білим небом нерухомо стерпло Чорне море. Немов виріклося назви своєї — лежить, мов дошка, каламутно-безбарвна. Безсоняшний паркий день випив фарби та сяйво з неба і з моря, а натомість кинув сіру мерлу спеку» [1:471]. Любов до природи простежується й на рівні тропіки. Приваблює письменницю й нескорена князівна Рогніда, «як хвиля морська — вільна, як ранок весняний — приваблива, недосяжна, як небесна зоря» [1:605].

Герої Н.Королевої високодуховні, сильні особистості, вони дбають про покращення навколишнього світу, викорінення людського зла. Це не лише представники князівських родин, а й майстер Ілмар — один з будівничих Десятинної церкви, чернець Ісакій, котрий вірою в силу Хреста поборов нечистого, сліпа жебрачка Марія, яка спустошеним Києвом щодень на божу службу квапилась, шинкарівна, котра пишається своїм родом...

Новели Н.Королевої відзначаються лаконічністю, філософічністю. Часто звучать афоризми, сповнені життєвої мудрості: «В стогоні-бо життя озивається. І в болісті є сила життєва. А в мовчанні — як в пустині лише смерть» [1:605]. «В радості божій — воскресення світанок, смерті ж путь — жаль за минулим [617]. «Того, що для людської слави досить, для Бога мало єсть...» [1:524]. «Молодість незабутня, як щастя! Як щастя — не тривка!» [1:614]. «...і поки зневажатимуть жінку, — все будуть рабами. Як вчинок варварський — зневага старості, так вчинок рабський і — зневага жінки...» [1:480]. «У великому натхненню шукай, вірним будь і в малому» [1:605].

Фінальні рядки легенди «На Ярославовому дворі» апелюють до кожного читача: «Брате, чи чув ти той відгомін у серці своєму?» (Йдеться про голос дзвону, привезеного зі стольного Києва), спонукають задуматися над сенсом буття.

Отже, спадщина Наталени Королеви — неординарна та розмаїта тематично й стильово, злободенна за проблематикою, має виховний потенціал.

Список літератури:

1. Королева Н. Предок. — К.: Дніпро, 1991. — 670 с.

2. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої // Королева Н. Предок. — К.: Дніпро, 1991. — С. 633-653.

Немченко, Г.В. Художній світ Наталени Королевої / Г. Немченко // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник.- Вип. 1. — К.-Херсон: Просвіта, 2005. — С.47-50.